

DAN JONES

HENDRIK V

HET LEVEN VAN ENGELANDS
GROOTSTE KONING, 1386-1422

INLEIDING

De arts is zenuwachtig. John Bradmore is de beste heelmeeester van Engeland. Hij heeft een beroemde praktijk in Londen, waar hij een rijke en machtige clientèle dient, met inbegrip van de koning. Hij heeft het torenhoge, aan arrogantie grenzende zelfvertrouwen dat de elite onder de heelmeeesters sinds de dagen van de oude Grieken eigen is.

Maar dit is een ander geval.

In de loop van zijn carrière heeft Bradmore keer op keer bewezen dat hij patiënten kan genezen die andere heelmeeesters als ongeneeslijk hadden afgeschreven – vaak met gewaagde en inventieve middelen. Hij heeft een vrouw genezen van scrofulose of ‘koningszeer’ – een afschuwelijke infectie van de lymfeklieren die naar men zei alleen door de aanraking van vorsten kon worden genezen. Hij heeft een techniek ontwikkeld om hangende oogleden en oozzakken te verhelpen. Hij redde een Londense timmerman die per ongeluk een slagader in zijn arm doorsneed met een beitel door de wond te dichten met een poeder dat hij zelf had uitgevonden.

Bradmore besteedde ooit bijna een maand aan de genezing van een koninklijke dienaar – de meester van de paviljoenen – die was bezweken voor een ‘duivelse verleiding’ en probeerde zelfmoord te plegen door een dolk in zijn buik te steken en tegen de muur van zijn kamer te rennen. Maar geen van deze zaken was zo delicaat geweest of zo prominent als de kwestie waar hij nu voor stond.

Het is juli 1403, en Bradmore is opgeroepen naar Kenilworth Castle, honderd mijl (150 km) van zijn huis in Londen: het versterkte woonpaleis in de Engelse Midlands dat de historische thuisbasis is van de machtige hertogen van Lancaster. Het is een lange reis, over hobbelige wegen naar een deel van het land dat geteisterd wordt door wanorde.

Maar het reizen is niet het probleem, zelfs niet in deze tijd van enorme woelingen waarin Engeland op de rand van een totale burgeroorlog balanciert. En ook met de eisen van rijke cliënten kan hij omgaan.

Wat zijn taak nu anders maakt, is wat er op het spel staat.

De patiënt die in Kenilworth ligt, bij wie alle andere artsen die hem onderzochten faalden en die nu Bradmores behandeling als laatste redmiddel afwacht, is een van de belangrijkste leden van de Lancaster-dynastie.

De tiener, zestien jaar eerder in Monmouth geboren, heeft de wisselvallige en bloedige tijd die hij en Engeland recentelijk hebben doorgemaakt overleefd. Hij is een veelbelovend krijgsheer, een groot liefhebber van muziek en literatuur en een enthousiaste sportman en jager.

Hij is de oudste zoon en erfgenaam van de man die vier jaar eerder als eerste Lancaster koning van Engeland werd: Hendrik IV.

Hij is Hendrik, prins van Wales.

Hendrik gaat vrijwel zeker dood. Een paar dagen eerder, op 21 juli, werd hij tijdens een gevecht iets ten noorden van Shrewsbury in het grensgebied tussen Engeland en Wales in het gezicht geraakt door een pijl van een langboog.

Hoe het precies was gebeurd, is niet helemaal duidelijk. Hendrik zal een helm met vizier hebben moeten dragen om zijn gezicht te beschermen. Misschien deed hij het vizier omhoog of zette hij de helm helemaal af om iets te drinken of beter zicht te krijgen op het chaotische, bloederige slagveld. Maar hoe het gebeurde doet er nu niet meer toe. Feit is dat de ijzeren punt van een pijl zich net rechts van zijn neus in Hendriks gezicht boorde. Het projectiel doorkliefde zijn wang, verscheurde kraakbeen en vlees voordat het vijftien centimeter diep in de achterwand van zijn schedel bleef steken.

Op zeker moment trok iemand – waarschijnlijk Hendrik zelf – aan de pijlschacht, die daardoor loskwam van de pijlpunt. In de paniek van het moment moet het geleken hebben alsof daarmee het ergste voorbij was.

Verre van dat. Toen Hendrik het slagveld verliet na zich in alle opzichten bijzonder moedig te hebben geweerd, was het duidelijk dat hij in doodsgevaar bleef verkeren. Als door een wonder scheelde het maar een paar millimeter of de pijlpunt had hem onmiddellijk blind gemaakt, zijn hersenen beschadigd of hem direct gedood. Maar hoe dan ook, hij had nog steeds een stuk metaal van ruim dertig gram in zijn hoofd zitten.

Hendrik is dus gered door een eerste wonder, maar heeft nu een tweede nodig. En Bradmore moet dat leveren. De pijlpunt moet verwij-

derd worden, want anders is het slechts een kwestie van tijd voordat hij verschuift en de zenuwen en aderen in het hoofd beschadigt – of dat er bloedvergiftiging optreedt.

Bradmore heeft een idee hoe de pijlpunt te verwijderen en de wond daarna te dichten en te laten helen. In zijn tas zit alles wat hij nodig heeft: wondijzers om wonden te openen, ontsmettingsmiddelen op basis van honing en wijn, schoon verband en een instrument dat hij zelf ontworpen heeft, iets dat op een speculum lijkt, waarmee hij de pijlpunt hoopt vast te pakken en naar buiten te manoeuvreren zonder verdere beschadiging van het vlees te veroorzaken. Hij weet hoe hij pasta's moet maken om het bloeden te stelpen, crèmes om de genezing te bespoedigen en oliën om de intredewond uit te spoelen. Hij heeft een levenslange ervaring en een vaste hand.

Maar zoals iedere goede heelmeester weet Bradmore dat er dingen zijn die hij niet onder controle heeft. Vervuild metaal in menselijk vlees, dicht bij de hersenstam: de ervaring leert hem dat er een groot risico is dat de patiënt toevallen krijgt. ('De angst voor spasmen... was mijn grootste vrees,' schreef Bradmore later.)

Zo'n toeval zou eenvoudig veroorzaakt kunnen worden door de rampzalige beschadigingen die de gevoelige weefsels in het hoofd van de patiënt al hadden opgelopen. Of door een bijkomende infectie: de uiterst pijnlijke spasmen die we tegenwoordig aan tetanus toeschrijven. Als die optreden, zal het waarschijnlijk fataal blijken.

Bovendien, zelfs als toevallen te vermijden zijn, wordt het een lange operatie met vele uren van nauwgezette chirurgische ingrepen zonder betrouwbare anesthesie, gevolgd door weken van toegewijde nazorg. Bradmore zal op de top van zijn kunnen moeten opereren. Zijn patiënt zal over een abnormale pijntolerantie moeten beschikken. En God zal hen moeten bijstaan.

Bradmore heeft dus alle reden om nerveus te zijn. Dit wordt een van de moeilijkste operaties die iemand ooit in Engeland heeft uitgevoerd. De kans op mislukking is groot, zelfs als hij alles goed doet. Als hij ook maar de kleinste fout maakt, is er een gereede kans dat hij de geschiedenis ingaat als de man die de oudste van de vier koningszonen doodde en de lijn van opvolging voor de Engelse kroon veranderde.

De gevolgen van mislukking zijn duidelijk. Wat Bradmore echter niet kan bevatten zijn de gevolgen van succes.

Want wat hij niet weet – wat niemand kan weten, inclusief de patiënt zelf – is dat deze zestienjarige zwaargewonde jongen in Kenilworth als hij het overleeft zal uitgroeien tot een zeer uitzonderlijke man.

Hij zal de koning worden die door de meeste generaties na hem als de grootste middeleeuwse heerser over Engeland wordt beschouwd.

Deze tiener zal op een dag Hendrik V zijn.

Hendrik zal de generaal worden die de Slag bij Azincourt wint; de veroveraar die de aloude droom van de Plantagenets om de kroon van Frankrijk te bemachtigen zal waarmaken.

Hij wordt de politicus die beter dan wie ook in zijn tijd begrijpt hoe hij zichzelf als staatsman op het internationale toneel kan manifesteren en tegelijk de eensgezindheid in de binnenlandse politiek overeind kan houden.

Hij wordt de vorst die het meeste doet om het Engels als de voorkeurstaal van dichters en patriotten te bevorderen.

Hij zal de koning worden die door de generatie die hem kende op een voetstuk werd geplaatst, door degenen die na hem kwamen tot idool werd verheven en uiteindelijk door William Shakespeare tot een mythologische figuur werd gemaakt.

Hoewel Hendrik V maar negen jaar en vier maanden zal regeren en op de leeftijd van slechts vijfendertig jaar zal overlijden, werpt hij zijn schaduw over het historische landschap van de late middeleeuwen en daarna, en is hij de geschiedenis ingegaan als het toppunt van koningschap: de man die alles exact deed zoals het bedoeld was.

Hij wordt beschouwd als degene die in zijn tijd het dichtst bij de Negen Besten in de buurt kwam. Een titaan. Een Engelse Alexander.

De jonge Hendrik VIII beschouwde zijn voorganger en verwant Hendrik V haast obsessief als een na te volgen idool. Shakespeare gebruikte hem voor een karakterstudie hoe jeugdige dwaasheid werd omgebogen tot ernstig en sober staatsmanschap. In de donkerste dagen van de Tweede Wereldoorlog gebruikten Britse filmmakers het voorbeeld van Hendriks overwinningen in Frankrijk als bemoediging voor een volk dat in zijn bestaan bedreigd werd door het nazisme. Zelfs Winston Churchill, die gemengde gevoelens koesterde over Hendrik, noemde hem 'een sprankje glorie' in 'het duistere, getroebleerde verhaal van middeleeuws Engeland'.¹

Tot laat in de twintigste eeuw blijft de naam van Hendrik een betoverende en meeslepende kracht behouden. Ja, ongeveer in iedere generatie staat er een historicus op die zich inspant om Hendrik van zijn voetstuk te stoten, gewoonlijk door hem af te schilderen als een kille, gewelddadige, overambitieuze oorlogshitser wiens campagnes in Frankrijk enorm veel menselijk leed veroorzaakten en uiteindelijk, omdat ze geen blijvende

resultaten opleverden, kolossale verspillingen van geld en tijd bleken te zijn. Maar dit zijn meestal stemmen van roependen in de woestijn.

Veel vaker zullen degenen die begrijpen wat een middeleeuwse vorst geacht werd te zijn en te doen, instemmen met het oordeel dat een van de beste, nuchterste en invloedrijkste mediëvisten van de moderne tijd in 1972 gaf toen hij zijn publiek voorhield dat hij Hendrik beschouwde als ‘de grootste man die ooit over Engeland heerste’.

Verdient Hendrik die kwalificatie? Ik geloof van wel. Maar waarom hij die verdient, is geen vraag die beantwoord kan worden met verwijzing naar een enkele slag – zijn overwinning in Azincourt in 1415 – of door een beroep op een eenvoudige voorkeur voor onze manhaftige en krijgsbeluste koningen.

Om te begrijpen waarom – en hoe – Hendrik V zo buitengewoon succesvol was in zijn tijd, waarom hij zo alom bewonderd werd na zijn dood en waarom zijn reputatie zoveel indruk heeft gemaakt op veel historici in de loop van vele eeuwen, is het noodzakelijk om de balans van zijn hele leven op te maken.

Hendrik leefde maar kort en was slechts voor een kwart van die tijd koning. Wat hem een zo buitengewone en effectieve figuur maakte (afgezien van het geluk dat hij net als alle grote historische figuren uitbuitte als het zich voordeed) ligt evenzeer aan de zesentwintig jaren die aan zijn kroning voorafgingen als aan de daaropvolgende negen jaren. Veel historici hebben Hendrik geprezen om wat hij als koning voor elkaar kreeg – waarbij ze erop wijzen dat hij Engeland uit de stagnatie haalde waarin het land was verzonken tijdens de rampzalige regering van zijn vaders neef Richard II (1377-1399) en het turbulente koningschap van zijn vader Hendrik IV (1399-1413), door verbluffende militaire prestaties te verenigen met een stabiel en op onderlinge overeenstemming gebaseerd binnenlands bestuur.

Wat echter gewoonlijk onderbelicht blijft, is de mate waarin Hendrik op zijn taak was voorbereid toen hij de troon in 1413 besteeg. Om de koning te kunnen begrijpen moeten we de prins begrijpen. Dat is mijn uitgangspunt voor de opzet en structuur van dit boek.

Dit is een nieuwe biografie van Hendrik V. Ik heb enige tijd gewacht voordat ik haar schreef.

Meer dan tien jaar geleden publiceerde ik *Vorsten van Albion*, een verhalende geschiedenis over de Plantagenet-dynastie vanaf de troonsbestijging van Hendrik II in 1154 tot de afzetting van Richard II tijdens de

Lancaster-revolutie van 1399. Twee jaar later verscheen een volgend deel onder de titel *Gevecht om de troon*. Dat boek begon in 1420 en eindigde in 1525.

Tussen die twee liet ik een gat vallen in de vorm van *Hendrik V*.

Dat was niet omdat het onderwerp me niet interesseerde. Integendeel. Het onderwerp fascineerde me juist zozeer dat ik wilde wachten tot ik iets meer schrijvervaring had voordat ik aan zijn levensverhaal zou beginnen.

Want Hendrik V is vooral een grote uitdaging. Hij is een van de intrigerendste karakters uit heel de middeleeuwse geschiedenis, maar tegelijkertijd ook een van de moeilijkst te definiëren figuren.

Hendrik had de reputatie dat hij sober was tot op het randje van de uitdroging, maar hij was ook teatraal en verbazingwekkend bedreven in de kunst van het publieke spektakel.

Hij was een geharde krijger, een door de wol geverfde soldaat die vanaf zijn vroege tienertijd de macht had om over leven en dood van zijn vijanden te beslissen en die in Azincourt het (beruchte) bevel gaf om de krijgsgevangenen massaal af te slachten. Maar hij was ook creatief, artistiek en literair begaafd; hij had een hang naar boeken, bezat talent voor het componeren van muziek en speelde een aantal instrumenten, waaronder de harp.

Zoals elke leider maakte hij ook fouten, schatte hij vrienden en familieleden verkeerd in en nam hij risico's die hem en anderen op de rand van de ondergang brachten. Maar toch leek hij altijd te triomferen als het erop aankwam.

Als koning deed hij meer dan enige andere vorst om Engeland van de economische malaise, de giftige politieke partijschappen en de minachting op het Europese vasteland te bevrijden: een ware casestudy in de kunst van leiderschap in crisistijd die bijzonder passend aanvoelt terwijl ik deze woorden vandaag opschrijf. Maar met zijn uitzonderlijke triomf – de daadwerkelijke verovering van de Franse kroon en de noordelijke helft van het Franse koninkrijk – zaaide hij het zaad voor drie generaties van rampspoed in het binnenland, in de vorm van de Rozenoorlogen.

Als zoon van zijn vader hield hij het lot van de Lancaster-dynastie die in 1399 de kroon had gegrepen in handen en stelde dat veilig. Maar in de stijl van zijn koningschap – en zijn sympathieën – leek hij vaak meer weg te hebben van zijn vaders onfortuinlijke, theatrale voorganger Richard II: de koning die door de revolutie van 1399 zijn troon kwijtraakte.

Deze tegenstrijdige elementen in het karakter van Hendrik maken hem een even moeilijk als aantrekkelijk onderwerp voor een biografie. En dat

geldt ook voor zijn veelal vervormde reputatie in de populaire geschiedschrijving, die vaak veel te eenzijdig de nadruk legt op de wonderbaarlijke overwinning in Azincourt en niet op zijn leven voordat hij koning werd, en nadat hij een veroveraar werd.

Al met al vond ik al lang dat Hendrik gezien zijn buitengewone prestaties, de dramatische intensiteit van zijn relatief korte leven en zijn buitengewone culturele belang voor de Engelse geschiedenis een boek over hem alleen verdiende.

Daarom was het de afgelopen tien jaar mijn doel om een biografie te schrijven die een opzichzelfstaand portret van de koning en de man zou vormen, maar ook het laatste deel zou zijn om naast *Vorsten van Albion* en *Gevecht om de troon* te lezen: niet helemaal het derde deel van een trilogie, maar het laatste paneel van een triptiek.

Dit is dat boek.

Ik heb al veel gezegd over het verhaal dat u gaat lezen, maar er zijn nog twee dingen die me de moeite waard lijken om op te merken voordat we beginnen.

De eerste opmerking betreft de structuur. Zoals ik al heb aangegeven, zijn boeken over Hendrik V vaak topzwaar. Dat wil zeggen: ze houden zich bijzonder intensief bezig met de jaren dat hij koning was (1413-1422) en heel weinig met de jaren van zijn leven voor die tijd (1386-1413).

Dat lijkt me een vergissing. Hendrik V kreeg een lange, veelbewogen en uiterst belangrijke leertijd met betrekking tot het ambt van het koningschap. Hij was niet geboren om koning te worden, maar ongeveer vanaf zijn tiende bevond hij zich in directe nabijheid van het koninklijk huis, en vanaf zijn dertiende was hij de politiek en militair actieve erfgenaam van de troon.

Maar alleen Shakespeare – die er in de wereld van het theater voor kiest om zijn verhaal aan een vrijwel geheel fictieve karakterschets van de jonge Hendrik als een onstuimige dronken rokkenjager op te hangen – begrijpt werkelijk dat we om Hendrik te kunnen doorgronden ook ‘Hal’, de jongeman en prins, moeten kennen. Dit boek probeert door zijn structuur die onbalans aan te pakken. Vrijwel iedere andere serieuze biograaf van Hendrik heeft de zesentwintig jaar van zijn leertijd als een kort voorspel van zijn echte levensverhaal behandeld. Hier zult u zien dat Hendrik pas exact halverwege het verhaal koning wordt.

De tweede opmerking die ik moet maken heeft betrekking op de stijl. Het is traditioneel gewoonte om geschiedenisboeken in de verleden tijd

te schrijven. Dat heb ik zelf ook altijd gedaan. Geschiedenis is per definitie de studie van dingen die gebeurden. (Of, zo je wilt, dingen die zijn gebeurd.) Gewoonlijk is het zinvol om ze op die manier te beschrijven.

Gewoonlijk. Maar niet altijd.

Het is mogelijk een *contradictio in terminis* om te proberen een biografie over een middeleeuwse persoon te schrijven. In moderne zin impliceert het woord 'biografie' een zekere mate van psychologisch inzicht en een inkijsje in de inwendige wereld van de betrokkene, wat bij middeleeuwers over het algemeen onmogelijk is gezien de aard van de middeleeuwse bronnen.

Hendrik V was geen koningin Victoria. Hij hield geen dagboek bij – voor zover wij weten. Wat we aan persoonlijke opmerkingen en gedachten van hem kunnen verzamelen, moet bij elkaar worden gescharreld uit bronnen die nooit werden vervaardigd met het doel om zijn gedachtewereld ten behoeve van toekomstige historici open te leggen. We moeten het grotendeels doen met zijn bevelen en zijn acties. Meer is er niet.

Maar hoe brengen we Hendrik V dan tot leven? Hoe komen we zo dicht mogelijk bij de man en blijven we tegelijk verantwoorde historici? Hoe kunnen we hem leren kennen zonder ons in de wereld van de Hollywood-fantasieën te verliezen?

Mijn antwoord op die vragen, dat ik hier nederig maar zonder verontschuldigungen presenteer, luidt: door de vertelstijl, door het verhaal van zijn leven in de tegenwoordige tijd te schrijven.

Hendrik rijdt paard. Hij vecht. Hij bidt. Hij plant. Hij heerst.

Hij staat naast ons als hij dat allemaal doet. Wij leven net als hij steeds op de rand van de volgende beslissing, en aan de vooravond van de volgende crisis. Wij worden uit onze comfortabele verblijfplaats in de verre toekomst gegooid en moeten realtime met hem mee worstelen in de middeleeuwse wereld.

Ik hoop dat het effect van deze lichtelijk ontraditionele benadering is dat Hendrik in de pagina's hierna een man in ons midden zal worden. Ik hoop dat u net als ik zult ontdekken dat hij een man van opmerkelijke diepgang en smaak is, die een hele reeks tegenstrijdige invloeden met zich meedraagt die hij in de loop van zijn leven opbouwde en die in de jaren dat hij opgroeide om hem heen wervelden.

Ik hoop dat u er net als ik van zult genieten om te zien hoe Hendrik steeds meer probeert achter een masker te leven dat daar zo weinig mogelijk van verraad. En ik hoop dat u met dezelfde opwindning die ik heb gevoeld achter dat masker zult kijken.

Hendrik gaat doen wat hij wil. Wij doen met hem mee, en ik hoop dat we uiteindelijk het gevoel zullen hebben dat we hem beter kennen dan we voor mogelijk hadden gehouden.

Dit is Hendrik V.

Geniet van de rit.

Dan Jones

Staines-upon-Thames

Lente 2024

‘Ambitieuus... Met gedegen onderzoek en een levendige stijl brengt Jones de man achter het Shakespeare-personage tot leven.’

– *New York Times*

Slechts negen jaar en vier maanden was hij koning van Engeland, en toch wordt Hendrik V beschouwd als de imposantste en invloedrijkste koning uit de gehele Engelse geschiedenis. Hij was een geharde, soms brute krijger, maar ook een intellectueel, creatief en artistiek. Een leider die veel fouten maakte, maar altijd leek te zegevieren wanneer het er echt op aankwam.

Als overwinnaar van de Slag bij Azincourt bewees Hendrik V zichzelf als generaal. Als koning redde hij het land van economische ondergang, onderdrukte hij opstanden en versterkte hij de Engelse grenzen. Op het gebied van buitenlandse diplomatie maakte hij Engeland weer tot een serieuze speler. Toch legde hij, door zijn veroveringen in Noord-Frankrijk, de basis voor drie generaties van ellende thuis: de Rozenoorlogen.

In deze grootse biografie brengt Dan Jones deze intrigerende middeleeuwse figuur, ondoordringbaar als hij lijkt, tot leven.

Dan Jones is een Britse historicus, schrijver en programma- en podcastmaker. Hij is gespecialiseerd in middeleeuwse geschiedenis en is internationaal een van de populairste historici van deze tijd. In Nederland boekte hij al succes met onder meer *De Tempeliers*, *Vorsten van Albion*, *Gevecht om de troon* en *Van Rome tot Rome*.

VERTAALD DOOR ROELOF POSTHUMA

WWW.OMNIBOEK.NL
NUR 681

Uitgeverij Omniboek

9 789401 919951